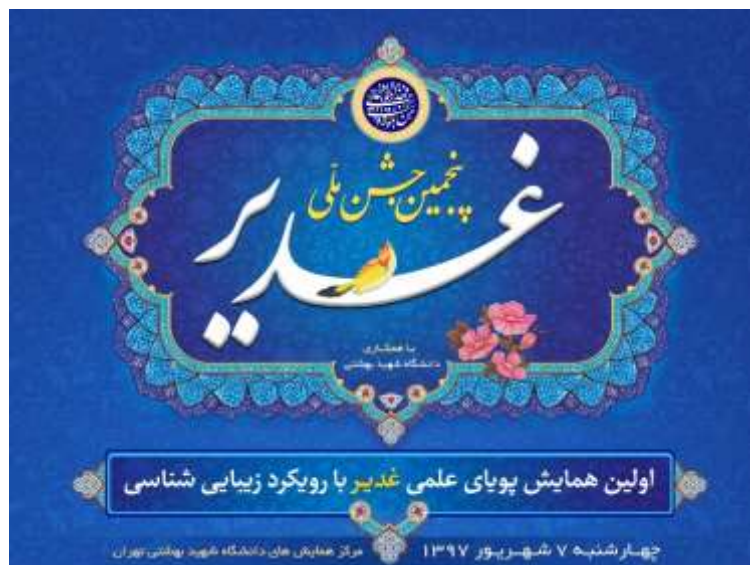

ترسیم شادی در پرتوی باورداشت غدیر

دکتر احسان پوراسماعیل

استادیار مؤسسه آموزش عالی آرمان رضوی
dr.ehsanpouresmaeil@gmail.com

چکیده

مکتب اسلام که در رویداد غدیر تکامل آن اعلام شد، دینی شاد و پویاست و این شادی هم به شکل اندیشه و هم رفتار قابل پیگیری است و این یکی از نقاط تمایز دین اسلام با سایر ادیان بشری و حتی الهی تحریف شده است که شادی را بیشتر مقوله‌ای هیجانی تعریف می‌کنند؛ تاریخ انقضاء این نوع شادی به زودی به سر می‌آید و آدمی هم‌چنان درگیر مشکلات روحی و مادی گذشته‌ی خویش است. در اسلام با انتخاب راهنمای صحیح، بزرگ‌ترین شادی نصیب انسان می‌شود که در پی عمل به دستورات رهبر واقعی این آیین، سعادت دنیا و آخرت تضمین می‌گردد و این حقیقتی که پیامبر (صلی الله علیه وآله) در خطبه‌ی غدیر بارها به آن اشاره کرد تا امت به بیراهه نروند و «صراط مستقیم» را فقط در امام علی (علیه السلام) و یازده فرزند او تا امام عصر (عجل الله فرجه) بیابند، به همین جهت عید غدیر، مهم‌ترین عید برای هر مسلمان آزاداندیش تعبیر شده است و به عنوان یک تکلیف از ما خواسته شده است دیگران را به این «شادی انتخاب مسیر صحیح» با اعمال مختلف استجابی دعوت کنیم؛ اعمالی که این روز را «خاص» می‌کند و در ذهن جامعه این مطلب را روشن می‌کند که غدیر، متفاوت‌ترین روز در تاریخ اسلام و شادترین روز در کل هستی است که هم‌چنان باید ساری و جاری باشد تا روزی که شادی حقیقی با ظهور موعود غدیر نصیب جهانیان شود.

واژگان کلیدی: غدیر، شادی، خطبه‌ی غدیر، روان‌شناسان، آداب و سنن.

مقدمه

شادی، یکی از مهم‌ترین نیازهای روانی بشر است که با نگاه پیش‌گیرانه باید قبل از پرداخت به افسردگی به آن توجه کرد؛ پژوهشگران از سال ۱۹۶۰ میلادی و در جریان توجه به روان‌شناسی مثبت‌گرا به مقوله‌ی شادی بیش از گذشته پرداختند. (آرگیل، ۲۰۰۱)

اگر چه این مبحث در قرن بیستم به عنوان مسأله برای دانشوران بشری مطرح شد، اما باید بررسی کرد دین اسلام، به عنوان مدعی کامل‌ترین دین در گستره‌ی ادیان چه الگویی برای نیل به شادی و شادکامی بشر معرفی می‌کند؟

اعلام اسلام به عنوان کامل‌ترین دین در جریان غدیر خم رخ داد، بنابراین باید رابطه‌ی معناداری میان شادی و غدیر باشد. در قرآن کریم آمده است: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» (المائدة، ۳) یعنی: امروز دین شما را برایتان کامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانیدم، و اسلام را برای شما [به عنوان] آیینی برگزیدم.

بنا به نظر علمای شیعه این آیه در جریان غدیر یا در نهایت لختی بعد از آن نازل شده است. (امینی، ۱۳۶۶) محدثان و مفسران بسیاری این مطلب را بیان کرده اند مانند: (کلینی، ۱۳۸۸) و (بحرانی، ۱۴۱۵)؛ اگر چه دانشمندان اهل تسنن نظیر: (ابن کثیر، ۱۴۲۰ و سیوطی، ۱۴۰۳) سعی کرده اند شأن نزول این آیه در غدیر را ضعیف بینگارند اما علامه امینی با بررسی های رجالی خود بر اساس ضوابط اهل تسنن، وثوق این روایات را اثبات می‌کند. (نک: امینی، ۱۳۶۶)

بر مبنای این آیه‌ی شریفه، اسلام باید بتواند در همه‌ی نیازهای بشر «فصل الخطاب» باشد و در بحث این مقاله باید بتواند شادی را در همه‌ی ابعاد، برای بشر ترسیم کند؛ این شادی هم باید جنبه‌ی عملکردی داشته باشد تا هیجانی که بشر به دنبال آن است مدیریت کند و هم باید جنبه‌ی معرفتی داشته باشد چون از طرف دین تجویز می‌شود، بنابراین با طبقه‌بندی روایات و عملکرد اهل‌بیت (علیهم السلام) سعی شده است به این مهم رهنمون شویم.

روش تحقیق

این پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی است که در آن با واکاوی اهمیت غدیر و آداب و سنن بزرگداشت آن از منابع دسته اول علمای شیعه با استفاده از نگاه روان‌شناسان به مسأله‌ی شادی، گرامیداشت غدیر به روش مطالعه‌ی کتابخانه‌ای و تحلیل محتوا با تأکید بر نگرش معرفتی و عملکردی آن مورد بررسی قرار گرفته است؛ هم‌چنین در موارد اختلافی، دیدگاه شیعه بر مبنای منابع اهل تسنن نیز اثبات شده است.

یافته‌ها

اهل‌بیت (علیهم السلام) از فرصت‌های مناسب برای معرفی غدیر به عنوان مهم‌ترین روز شادی در نزد مسلمانان استفاده کرده‌اند و با توجه به معرفی اعمال استحبابی در ایام غدیر، به دنبال ترسیم غدیر به عنوان یک «شادی معنوی» بوده‌اند تا در پی آن زمینه‌های رشد و شکوفایی انسان فراهم شود.

در سیره‌ی معصومان (علیهم السلام) شادی غدیر هم نمود ظاهری و باطنی دارد و از تکالیف شیعه، شادکردن دیگران در ایام غدیر معرفی شده است.

با تبیین عناصر معرفتی غدیر روشن گردید رسول خاتم (صلی الله علیه وآله) معتقد است شادی بشر زمانی محقق می‌شود که فرامین امام علی (علیه السلام) و اولاد معصوم او در زندگی جاری شود.

چرایی شادی در غدیر

عید غدیر به دلیل عظمت خود، توسط اهل بیت (علیهم السلام) به عنوان مهم ترین عید در میان اعیاد اسلامی معرفی شده است:

امام جعفر صادق (علیه السلام) در این زمینه می فرماید: «وَهُوَ عِيدُ اللَّهِ الْأَكْبَرُ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نَبِيًّا قَطُّ إِلَّا وَ تَعَيَّدَ فِي هَذَا الْيَوْمِ وَ عَرَفَ حُرْمَتَهُ...» (طوسی، ۱۴۰۷) یعنی: عید غدیر، بزرگ ترین عید خدا است. خدا هیچ پیامبری را مبعوث نکرده مگر این که این روز را عید دانسته و اهمیت آن را به مردم اعلام کرده است.

تعبیر روایی «عید الله الاکبر» (حرعاملی، ۱۴۰۹) یعنی: بزرگ ترین عید الهی، «عید اهل بیت محمد صلوات الله علیهم اجمعین»، (سید بن طاوس، ۱۳۷۷) و «اشرف الاعیاد» (کلینی، ۱۳۸۸) یعنی: والاترین عیدها، نشان از اهمیت این روز است. در جایی دیگر امام رضا (علیه السلام) می فرماید: «إِنَّ يَوْمَ الْغَدِيرِ فِي السَّمَاءِ أَشْهُرُ مِنْهُ فِي الْأَرْضِ... وَ اللَّهُ لَوْ عَرَفَ النَّاسُ فَضْلَ هَذَا الْيَوْمِ بِحَقِيقَتِهِ لَصَافَحَتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ فِي كُلِّ يَوْمٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ» (طوسی، ۱۴۰۷) یعنی: روز غدیر در میان اهل آسمان مشهورتر است تا میان اهل زمین... اگر مردم ارزش این روز را می دانستند، بی تردید فرشتگان در هر روز ده بار با آنان مصافحه می کردند.

با تحقیق در روایات مأثور، چرایی شادی غدیر را می توان در دو قسمت طبقه بندی کرد؛ که در ادامه تبیین می شود.

۱- عناصر عملکردی

جدای از معناشناسی واژه «عید» که در مقاله ای مستقل باید بدان پرداخت، عید برای ما فارس زبانان معادل با شادی تعبیر می شود.

هویت بخشی به غدیر به عنوان عید توسط رسول خدا (صلی الله علیه وآله) و در ادامه، امامان شیعه (علیهم السلام) خود نکته ای حائز اهمیت است که در ذیل به عملکرد ایشان اشاره می شود.

۱-۱- واکنش های رفتاری پیامبر (صلی الله علیه وآله)

رسول خدا (صلی الله علیه وآله) به عنوان مجری طرح غدیر در گستره ی هستی، مکان و زمان خاصی را برای آخرین اعلام جانشین خود در نظر می گیرد که به لحاظ نیازهای روانشناختی مخاطبان قابل توجه است.

در آیات کریمه ی قرآن اهمیت این موضوع برابر با ۲۳ سال رسالت پیامبر (صلی الله علیه وآله) تبیین شده است.

«يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ» (المائدة، ۶۷) یعنی: ای پیامبر، آنچه را از جانب پروردگارت به تو نازل شده، ابلاغ کن؛ و اگر نکنی رسالتش را به انجام نرسانده ای. و خدا تو را از [گزند] مردم نگاه می دارد. بی گمان، خدا گروه کافران را هدایت نمی کند.

علمای شیعه (کلینی، ۱۳۸۸؛ طبرسی، ۱۴۰۳؛ رازی، ۱۳۸۲-۱۳۸۷) و علمای اهل تسنن (طبری، ۱۴۲۲؛ ثعالبی، ۱۴۱۶؛ سیوطی، ۱۴۰۳؛ ابوحیان، ۱۹۸۳) شأن نزول آیه ی تبلیغ را رویداد غدیر و اعلام علنی جانشینی امام علی (علیه السلام) می دانند.

به همین جهت این واقعه توسط عده ی زیادی از دانشوران مسلمان: ۱۱۰ نفر از صحابه، ۸۴ نفر از تابعان و ۳۶ نفر از دانشمندان و تاریخ نگاران، نقل شده است که علامه امینی در کتاب شریف الغدیر این نقل ها را آورده است (امینی، ۱۳۶۶).

۱-۱-۱- مدیریت مکان

پایان حج، در هوایی گرم و انتخاب جحفه به عنوان مکان برپایی مراسم غدیر و اعلام این رویداد به عنوان مهم‌ترین عید مسلمانان توسط اهل بیت (علیهم السلام) در حالی صورت می‌گیرد که حاجیان به خصوص اعراب، محلی که آب در آن باشد را برای همیشه به خاطر می‌سپارند و غدیر، «غدیر» نامیده می‌شود چون قطعه‌ای از آب در آن قرار دارد (جوهری، ۱۴۱۰) و جای جمع شدن آب باران است (ابن فارس، ۱۴۰۴).

منطقه‌ی غدیر خم، آخرین محل وداع هزاران مسلمان شیفته‌ی پیامبر (صلی الله علیه وآله) بود؛ از این رو لحظه‌ای حساس و حیاتی برای تکرار و تأکید مجدد برای موضوع سرنوشت ساز خلافت و جانشینی امام علی (علیه السلام) بود؛ رسول خدا (صلی الله علیه وآله) این اتفاق را در یکی از میقات‌های حج رقم نزد تا موضوع مهم ولایت امیرمؤمنان (علیه السلام) به حاشیه نرود.

۱-۲- مدیریت زمان

حج، یکی از اعمال مهم عبادی مسلمانان است که بر اساس آیین اسلام در صورت استطاعت حداقل یک‌بار باید برای هر مسلمانی اتفاق بیافتد.

«وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ» (آل عمران، ۹۷) یعنی: برای خدا، حج آن خانه، بر عهده مردم است؛ [البته بر] کسی که بتواند به سوی آن راه یابد. و هر که کفر ورزد، یقیناً خداوند از جهانیان بی‌نیاز است.

پرواضح است بعد از اتمام این عمل عبادی، مسلمانان شاد، از انجام مناسک حج هستند به خصوص که پیامبر (صلی الله علیه وآله) با فراخوان عمومی خود جمعیت فراوانی از مسلمانان را گردهم آورد که در منابع اهل تسنن این جمعیت تا یکصد و بیست‌هزار نفر جمعیت گزارش شده است (حلبی، ۱۴۲۶) با بررسی‌های بیشتر پی می‌بریم این گردهمایی در طول تاریخ انبیاء بی‌نظیر بوده است.

یکی از ویژگی‌های غدیر، مدیریت زمان برگزاری مراسم غدیر است که بعد از پایان عمل عبادی حج در حالی شکل می‌گیرد که مسلمانان سرشار از شادی به جا آوردن تکلیف شرعی خود هستند. نکته‌ی قابل توجه در روز عید غدیر این است که عهدشکنان بیعت پیامبر (صلی الله علیه وآله) بعد از شهادت ایشان، اولین بیعت کنندگان و تبریک‌گویان به امام علی (علیه السلام) در این روز بوده‌اند. این موضوع حتی در منابع اهل تسنن نیز آمده است. تعبیر ابوبکر و عمر در منابع، این‌طور گزارش شده است: «بَخِ بَخِ يَا بَنِي طَالِبِ اصْبَحْتَ وَ امْسَيْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَا كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ» (ابن کثیر، ۱۴۰۷ و ابن مغازلی، ۱۴۲۴). یعنی: آفرین بر تو، آفرین بر تو، ای فرزند ابوطالب تو مولا و رهبر من و تمام مردان و زنان با ایمان شدی.

جلوه‌ی دیگر مدیریت زمان پیامبر (صلی الله علیه وآله) تقارن این روز با اعیاد و مناسبت‌های مختلف ادیان و ملل در گذشته و آینده است که در جهانی شدن غدیر بسیار مؤثر بود. اگر چه عید غدیر، خود با عظمت است اما براساس منابع شیعه با این مناسبت‌ها مقارن بود و خواهد بود:

۱. پیمان گرفتن خداوند از مردم که او را بپرستند و هیچ‌گونه شرکی نورزند و به راهنمایان و ائمه طاهرین (علیهم السلام) ایمان بیاورند (مجلسی، ۱۴۰۳).
۲. عید نوروز باستانی ایرانیان (مجلسی، ۱۴۰۳ و حرعاملی، ۱۴۰۹).
۳. نشستن کشتی طوفان زده حضرت نوح (علیه السلام) به کوه جودی (حرعاملی، ۱۴۰۹).

۴. شکستن بت‌ها توسط حضرت ابراهیم (علیه السلام)؛ (مجلسی، ۱۴۰۳ و حرعاملی، ۱۴۰۹).
۵. زنده شدن تعداد زیادی از مردگان اقوام گذشته به امر خداوند (مجلسی، ۱۴۰۳).
۶. شکستن بت‌های روی کعبه به دست علی (علیه السلام)؛ (حرعاملی، ۱۴۰۹).
۷. پیروز شدن امام زمان (عجل الله فرجه) در ایام ظهور بر دجال (مجلسی، ۱۴۰۳).

۱-۲- واکنش‌های رفتاری اهل بیت (علیهم السلام)

اهل بیت (علیهم السلام) علی‌رغم قرار گرفتن در شرایط دشوار تقیه در فرصت‌های مختلف ضمن اعلام کردن غدیر به عنوان روز عید و شادی، به بیان اعمال مختلف این روز پرداخته‌اند که مهم‌ترین آنها به شرح زیر است:

۱. روزه (شعیری، ۱۴۰۵ و صدوق، ۱۳۶۷).
۲. عقد اخوت (نوری، ۱۴۰۸).
۳. نماز روز عید غدیر (طوسی، ۱۴۰۷).
۴. نماز شب عید غدیر (ابن طائوس، ۱۳۶۷).
۵. صلوات بر محمد و آل محمد صلوات الله علیهم اجمعین (صدوق، ۱۴۰۶).
۶. زیارت امین الله (کفعمی، ۱۴۰۵).
۷. انجام غسل (طوسی، ۱۴۰۷).
۸. صله‌ی رحم و رفت و آمد با دوستان (کفعمی، ۱۴۱۸).
۹. گشاده‌دستی برای خانواده (طبری، ۱۳۸۳).
۱۰. اطعام روزه‌داران (طوسی، ۱۴۰۷).
۱۱. پوشیدن لباس تمیز و پاک و معطر کردن آن (مفید، ۱۴۱۳).

۲- عناصر معرفتی

اگرچه در تلقی عوام، شادمانی، شرکت در یک برنامه‌ی سراسر خنده یا حضور در اماکن هیجانی تعریف می‌شود، اما بنا به نظر پژوهشگران شادمانی با واژه‌هایی چون خوشحالی، احساسات مثبت و زندگی معنادار مترادف است (Myers&Diener, 1995).

با بررسی فقره‌های مختلف خطابه‌ی پیامبر (صلی الله علیه وآله) در روز غدیر ملاحظه می‌کنیم که حضرت در پی معنادار کردن زندگی بشر در سایه‌ی پیروی از حجت خدا در روی زمین است.

خطبه‌ی غدیر به نقل از امام باقر (علیه السلام) (ابن‌فتال، ۱۳۷۵، طبرسی ۱۴۰۳، ابن‌طائوس، الیقین، ۱۴۱۳، علم‌الهدی، بی‌تا) و حدیفه بن یمان (ابن‌طائوس، ۱۳۷۷) و زید بن ارقم (حلی، ۱۴۰۸، ابن‌طائوس، التحصین، ۱۴۱۳، بیاضی، بی‌تا و حسین بن جبور، بی‌تا) در منابع گزارش شده است.

پیامبر (صلی الله علیه وآله) جریان امامت را تا روز قیامت ترسیم می‌کند و عمل به دستورات قرآنی که توسط اهل بیت (علیهم السلام) تبیین شود را باعث شادی، آرامش و سعادت دنیوی و اخروی معرفی می‌کند.

«ثُمَّ مِنْ بَعْدِي عَلَىٰ وَلِيِّكُمْ وَ إِمَامُكُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ رَبِّكُمْ، ثُمَّ الْإِمَامَةُ فِي ذُرِّيَّتِي مِنْ وَلَدِهِ إِلَى يَوْمِ تَلْقَوْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ؛ لَا حِلَّالَ إِلَّا مَا أَحَلَّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَهُمْ، وَلَا حَرَامَ إِلَّا مَا حَرَّمَ اللَّهُ (عَلَيْكُمْ) وَرَسُولُهُ وَهُمْ، وَاللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَرَفَنِي الْخَلَالَ وَالْحَرَامَ وَأَنَا أَفْضَيْتُ بِمَا عَلَّمَنِي رَبِّي مِنْ كِتَابِهِ وَحَلَالِهِ وَحَرَامِهِ إِلَيْهِ» (طبرسی، ۱۴۰۳) یعنی: سپس امامت، در فرزندان من از نسل علی خواهد بود تا برپایی رستاخیز که خدا و رسول او را دیدار کنید. روا نیست مگر آن‌چه خدا، رسول او و امامان روا دانند و ناروا نباشد مگر آن‌چه آنان ناروا دانند و خداوند عزوجل هم روا و هم ناروا را به من شناسانده و من آموخته‌هایم را از کتاب خدا و حلال و حرام او را در اختیار علی گذاشته‌ام.

بشر برای دارابودن یک زندگی شاد و سعادت‌مندانه نیازمند دانش است؛ روش‌های آزمون و خطا فقط انسان را از سرمنزل مقصود دور می‌کند. به یقین خدایی که خالق انسان است بهتر از هرکسی می‌داند نیاز انسان چیست؟ از چه باید خود را دور کند تا مضطرب نباشد؟ چه شادی و نشاطی برای او ماندگار است و... پیامبر(صلی الله علیه و آله) در قسمتی دیگر از خطبه‌ی غدیر می‌فرماید همه‌ی این علوم را امام علی(علیه السلام) از جانب خداوند متعال داراست.

«مَعَاشِرَ النَّاسِ، (فَضِّلُوهُ). مَا مِنْ عِلْمٍ إِلَّا وَقَدْ أَحْصَاهُ اللَّهُ فِيَّ، وَ كُلُّ عِلْمٍ عَلَّمْتُ فَقَدْ أَحْصَيْتُهُ فِي إِمَامِ الْمُتَّقِينَ، وَمَا مِنْ عِلْمٍ إِلَّا وَقَدْ عَلَّمْتُهُ عَلِيًّا، وَ هُوَ الْإِمَامُ الْمُبِينُ (الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي سُورَةِ يَس: (وَ كُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ)).» (همو، ۱۴۰۳). یعنی: هان مردمان! او را برتر دانید؛ هیچ دانشی نیست مگر این که خداوند در جان من نبشته و من تمامی آن را در جان علی، امام پرهیزکاران، ضبط کرده‌ام و دانشی نبوده مگر آن که به علی آموخته‌ام. او پیشوای روشن‌گر است که خداوند در سوره‌ی یاسین از او گفت‌وگو کرده: «و علم هر چیز را در امام مبین برشمردیم». (یس، ۱۲)

هم چنین پیامبر(صلی الله علیه و آله) بر اساس علم غیبی که خداوند در اختیار حجت‌های خود قرار داده است با واگویی آینده اعلام می‌کند که بشر روزگار شادی را تجربه نخواهد کرد چون از مسیر سعادت دور می‌شود.

«مَعَاشِرَ النَّاسِ، إِنَّهُ سَيَكُونُ مِنْ بَعْدِي أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنْصَرُونَ؛ مَعَاشِرَ النَّاسِ، إِنَّ اللَّهَ وَأَنَا بَرِئَانِ مِنْهُمْ؛ مَعَاشِرَ النَّاسِ، إِنَّهُمْ وَأَنْصَارَهُمْ وَاتِّبَاعَهُمْ وَأَشْيَاعُهُمْ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَيْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ؛ أَلَا إِنَّهُمْ أَصْحَابُ الصَّحِيفَةِ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ فِي صَحِيفَتِهِ!» (همو، ۱۴۰۳). یعنی: هان مردمان! به‌زودی پس از من امامانی خواهند آمد و «شما را به آتش خواهند خواند. آنان در روز رستاخیز، تنها و بی‌یاور خواهند بود». (القصص، ۴۱) هان مردمان! آگاه باشید که خداوند و من از آنان بیزاریم. هان مردمان! حتماً آنان و یاران و پیروان و تابعانشان «در پست‌ترین جایگاه آتش خواهند بود» (النساء، ۱۴۵) و «چه جایگاه بدی است منزل متکبران». (النحل، ۲۹) هان! که آنان اصحاب صحیفه‌اند. اکنون هر کس در صحیفه‌ی خود نظر کند!

اگر چه بیشتر مسلمانان راه سعادت واقعی را رها کردند و اسیر شرایط نامطلوب بعد از شهادت رسول خدا(صلی الله علیه و آله) شدند، ولی بر مبنای خطابه‌ی غدیر و سایر مآثورات اسلامی، این روزگار ادامه نخواهد داشت و هنگامی که بشر با تمام توان خود، روزگار شاد ظهور منجی موعود را بخواهد، او ظهور می‌کند و شادی را در عرصه‌ی گیتی ساری خواهد کرد:

«أَلَا إِنَّ خَاتَمَ الْأُمَمَةِ مِنَّا الْقَائِمُ الْمَهْدِيُّ. أَلَا إِنَّهُ الظَّاهِرُ عَلَى الدِّينِ. أَلَا إِنَّهُ الْمُنتَقِمُ مِنَ الظَّالِمِينَ. أَلَا إِنَّهُ فَاتِحُ الْخُصُونِ وَهَادِمُهَا. أَلَا إِنَّهُ غَالِبُ كُلِّ قَبِيلَةٍ مِنْ أَهْلِ الشَّرْكِ وَهَادِيهَا؛ أَلَا إِنَّهُ الْمُدْرِكُ بِكُلِّ ثَارٍ لِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ. أَلَا إِنَّهُ النَّاصِرُ لِدِينِ اللَّهِ؛ أَلَا إِنَّهُ الْغَرَّافُ مِنْ بَحْرِ عَمِيقٍ. أَلَا إِنَّهُ يَسِمُ كُلَّ ذِي فَضْلٍ بِفَضْلِهِ وَ كُلَّ ذِي جَهْلٍ بِجَهْلِهِ. أَلَا إِنَّهُ خَيْرَةُ اللَّهِ وَ مُحْتَارَةٌ. أَلَا إِنَّهُ وَارِثُ كُلِّ عِلْمٍ وَالْمَحِيطُ بِكُلِّ فَهْمٍ؛ أَلَا إِنَّهُ الْمَخْبِرُ عَنْ رَبِّهِ غَزْوَجَلٍّ وَ الْمُسَيِّدُ لِأَمْرِ آيَاتِهِ. أَلَا إِنَّهُ الرَّشِيدُ السَّيِّدُ. أَلَا إِنَّهُ الْمُفَوَّضُ إِلَيْهِ؛ أَلَا إِنَّهُ قَدْ بَشَّرَ بِهِ مَنْ سَلَفَ مِنَ الْقُرُونِ بَيْنَ يَدَيْهِ؛ أَلَا إِنَّهُ الْبَاقِي حُجَّةً وَ لَا حُجَّةَ بَعْدَهُ وَ لَا حَقَّ إِلَّا مَعَهُ وَ لَا نُورَ إِلَّا عِنْدَهُ؛ أَلَا إِنَّهُ لَا غَالِبَ لَهُ وَ لَا مَنْصُورَ عَلَيْهِ. أَلَا إِنَّهُ وَلِيُّ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، وَ حَكَمُهُ فِي خَلْقِهِ، وَ أَمِينُهُ فِي سِرِّهِ وَ عَلَانِيَتِهِ» (همو، ۱۴۰۳) یعنی: آگاه باشید! همانا آخرین امام، قائم مهدی، از ماست. هان! او بر تمامی ادیان، چیره خواهد بود. هشدار! اوست انتقام‌گیرنده‌ی از ستمکاران. هشدار! اوست فتح‌کننده‌ی دژها و منهدم‌کننده‌ی آن‌ها؛ هشدار! اوست چیره بر تمامی قبایل مشرکان و رهنمای آنان؛ هشدار! اوست خون‌خواه تمامی اولیای خدا؛ هان! همانا او یاور دین خداست؛ هان! او از دریایی ژرف، پیمانه‌هایی افزون گیرد؛ هشدار! او هر ارزشمندی را به اندازه‌ی ارزش او و هر نادان و بی‌ارزشی را به اندازه‌ی نادانی‌اش نشان‌دار کند؛ هان! او نیکو و برگزیده‌ی خداست؛ هشدار! اوست میراث‌دار دانش‌ها و احاطه‌دار بر ادراک‌ها؛ هان! او از پروردگارش خبر دهد و نشانه‌های او را برپا

کند و استحکام بخشد؛ هشدار! اوست بالیده و استوار؛ آگاه باشید! هموست که اختیار امور جهانیان به او سپرده شده؛ هان! پیشینیان از قرن‌ها ظهور او را پیش‌گویی کرده‌اند؛ هشدار! اوست حجت پایدار و پس از او حجتی نخواهد بود. راستی و روشنائی جز با او نیست؛ هان! کسی بر او پیروز نخواهد شد و ستیزنده‌ی او، یاری نخواهد گشت؛ هشدار! او ولیّ خدا در زمین، داور او در میان مردم و امانت‌دار امور آشکار و نهان است.

نتیجه‌گیری

با پیگیری «عناصر عملکردی» پیامبر(صلی الله علیه و آله) در هویت‌بخشی «عید» به غدیر، شاهد واکنش‌های رفتاری ایشان در ایام حیات‌شان هستیم؛ این واکنش‌ها با توجه به نیازهای مخاطب رخ داد تا جریان غدیر در ذهن امت برای همیشه باقی بماند؛ بر این اساس پیامبر(صلی الله علیه و آله) به عنوان مؤسس غدیر، زمان و مکان را مدیریت می‌کند تا فردا بهانه‌ای برای عدم پذیرش حق در نزد امت باقی نماند.

در مدیریت مکان، پیامبر(صلی الله علیه و آله) محلی که در سرزمین خشک حجاز، آب در آن پیدا می‌شد را انتخاب کرد که نزد اعراب، چنین مکانی همیشه در ذهن باقی می‌ماند و در مدیریت زمان، بعد از انجام مناسک حج را برگزید تا موضوع جانشینی به حاشیه نرود و از نظر زمان مقارن با اعیاد و اتفاق‌های ادیان و ملل مختلف باشد.

اهل بیت(علیهم السلام) به رغم شرایط خاص دوران حیات خود با معرفی و انجام اعمال عبادی به تبیین آداب و سنن غدیر پرداختند تا شادی این عید برای مسلمانان متفاوت باشد.

بعد دیگر ترسیم شادی باورداشت غدیر، بررسی «عناصر معرفتی» آن است که در خطابه‌ی غدیر، رسول مکرم اسلام(صلی الله علیه و آله) با صراحت اعلام می‌کند که بشر، زمانی روزگار شاد و سعادت‌مندانه را تجربه می‌کند که در سایه‌ی حکومت حجت‌خدا ایام عمر را سپری کند، اگر چه امت نبی بعد از او راه دیگری را برای رسیدن به شادی پیمودند اما با ظهور امام عصر(علیه السلام) شادی حقیقی به حیات بشری باز خواهد گشت.

منابع

- قرآن مجید
- آرگیل، مایگل، ۱۳۸۳ش، روان شناسی شادی، ترجمه: مسعود گهری و همکاران، اصفهان، جهاد دانشگاهی.
- ابن کثیر دمشقی، ۱۴۰۷ق، اسماعیل بن عمر، البدايه و النهايه، بیروت، دار الفكر.
- همو، ۱۴۲۰ق، تفسیر القرآن العظیم، تحقیق: سامی بن محمد سلامه، ریاض، دار طیبه للنشر والتوزیع.
- ابن فارس، أحمد، ۱۴۰۴ق، معجم مقائیس اللغة، محقق و مصحح: هارون، عبدالسلام محمد چاپ اول، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- ابن فتال نیشابوری، محمد بن احمد، ۱۳۷۵ش، روضه الواعظین، قم، شریف رضى.
- ابن طاووس، علی بن موسی، ۱۴۱۳ق، الیقین، تحقیق: محمد باقر انصاری، قم، دارالکتاب.
- همو، ۱۴۱۳ق، الیقین، تحقیق: محمد باقر انصاری، قم، دارالکتاب.
- همو، ۱۳۶۷ش، اقبال الاعمال، چاپ دوم، تهران، دارالکتب الإسلامیه.
- همو، التحصین، (بی تا)، قم، دارالکتاب.
- ابن مغازلی، علی بن محمد، ۱۴۲۴ق، مناقب امیر المؤمنین علی بن أبی طالب (علیه السلام)، چاپ اول، صنعاء، دار الآثار.
- ابو حیان، محمد بن یوسف، ۱۹۸۳م، تفسیر البحر المحیط، بیروت، بی نا.
- امینی، عبدالحسین، ۱۳۶۶ش، الغدير فی الکتاب والسنه والادب، طهران، بی نا.
- بحرانی، سید هاشم، ۱۴۱۵ق، البرهان فی تفسیر القرآن، قم، مؤسسه البعثه.
- بیاضی، علی بن یوسف، (بی تا)، الصراط المستقیم، نجف، مطبعه حیدریه.
- ثعالبی، عبدالرحمان بن احمد، ۱۴۱۶ق / ۱۹۹۶م، الجواهر الحسان فی تفسیر القرآن، مصحح ابومحمد غمارى ادريسی حسنى، بیروت، بی نا.
- جوهری، اسماعیل بن حماد، ۴۱۰ق، الصحاح (تاج اللغة و صحاح العربیه)، محقق و مصحح: عطار، احمد عبد الغفور، چاپ اول، بیروت، دار العلم للملایین.
- حرّ عاملی، محمد بن حسن، ۱۴۰۹ق، وسائل الشیعه، چاپ اول، قم، مؤسسه آل البيت (علیهم السلام).
- حسین بن جبور، (بی تا)، نهج الایمان، مشهد، نسخه‌ی خطی کتابخانه‌ی امام هادی (علیه السلام).
- حلی، علی بن یوسف، ۱۴۰۸ق، العدد القویه، قم، کتابخانه‌ی آیت الله مرعشی.
- حلبی، ابوالفرج، ۱۴۲۶ق، السیره الحلبیه، چاپ دوم، بیروت، دارالکتب العلمیه.
- رازی، ابوالفتوح حسین بن علی، ۱۳۸۲-۱۳۸۷ش، تفسیر روض الجنان و روح الجنان، محقق: ابوالحسن شعرانی و علی اکبر غفاری، تهران، نشر صدوق.
- سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن، ۱۴۰۳ق، الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور، بیروت، دارالفکر.
- شعیری، تاج الدین، ۱۴۰۵ق، جامع الأخبار، چاپ اول، قم، انتشارات رضى.
- صدوق، ابن بابویه محمد بن علی، ۱۴۰۶ق، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، چاپ دوم، قم، دار الشریف الرضى للنشر.
- همو، ۱۳۶۷ش، من لا یحضره الفقیه، ترجمه: علی اکبر غفاری و محمد جواد بلاغی، چاپ اول، تهران، نشر صدوق.

- طبرسي، احمد بن علي، ١٤٠٣ق، الاحتجاج، چاپ اول، مشهد، نشر المرتضى.
- طبري آملی، عمادالدين محمد، ١٣٨٣ق، بشاره المصطفى لشيعة المرتضى، چاپ دوم، نجف، المكتبة الحيدريه.
- طبري، محمد بن جرير، ١٤٢٢ق/٢٠٠١م، الجامع البيان عن تأويل آي القرآن، تحقيق: عبدالله بن عبدالمحسن التركي، چاپ اول، (بي جا)، دار هجر للطباعة و النشر.
- طوسي، محمد بن حسن، ٤٠٧ق، تهذيب الاحكام، محقق: حسن موسوي خراسان، چاپ چهارم، تهران، دارالكتب الإسلاميه.
- علم الهدی، جمال الدين مرتضى، (بي تا)، نزهه الكرام، تحقيق: محمد شيرواني، تهران، انتشارات ترقی.
- كفعمی، ابراهيم بن علي، ١٤٠٥ق، المصباح (جنه الأمان الواقيه و جنه الإيمان الباقيه)، چاپ دوم، قم، دار الرضى
- همو، ١٤١٨ق، البلد الأمين و الدرع الحصين، چاپ اول، بيروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.
- كليني، محمد بن يعقوب، ١٣٨٨ق، الكافي، تصحيح: علي اكبر غفاري، طبع الثالثه، طهران، دارالكتب الاسلاميه.
- مجلسي، محمد باقر، ١٤٠٣ق، بحار الانوار، چاپ دوم، بيروت، دار إحياء التراث العربی.
- مفيد، محمد بن محمد بن نعمان، ١٤١٣ق، المقنعه، چاپ اول، قم، كنگره جهانی هزاره شيخ مفيد.
- نوری، حسين بن محمد تقی، ١٤٠٨. مستدرک الوسائل، قم، مؤسسه آل البيت (عليهم السلام).
- Myers,D.G.,&Diener,E.(1995).Who is happy?,Psychological Science.vol6,p10-19.